नं. ४८०९

नाम- सालिग्रामशिला माहात्म्यम्

कर्त्ता- दयाराम:

पत्र- २० पत्राणि सं. ×

विषय:- पुराण माहात्म्यादि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

शालिग्रामशिलामाहात्म्यम् पद्मादिपुराणे

४८०५

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

४२०१

10 पृष्ठ

ॐ विष्णवे नमः॥ अथ शालग्रामशिलामाहात्म्यमि
ष्यते मया॥ रुद्रयामले विष्णुं हरिभक्तिविवृद्धये॥
ब्रह्मोवाच॥ पूजयेद्धरिं चक्रोणाक्ष शालग्रामशिलोद्भवे॥
राजसूयसहस्रेण तेन यत्प्रानि वासरम्॥ १॥ नरकं
गर्भवासं च तिर्यक्त्वं कृमियोनिकम्। न याति वै स
पापो पि शालग्रामे च्युतार्चकः॥ २॥ लिंगैस्तु को
टिभिर्दृष्टैर्यत्फलं पूजितैस्तु तैः॥ शालग्रामशिला
यास्तु एके नापीहतत्फलम्॥ ३॥ शालग्रामसमी
पेतु क्रोशमात्रं समन्ततः। कीकटे पि मृतो याति वै
कुण्ठभुवनं नरः॥ ४॥ शालग्रामशिलाचक्रं यो दद्या

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

शा द्दानमुत्तमम् ॥ भूचक्रं तेन दत्तं स्यात्सशैलवनकाननम् ५
मा स्कांदे ॥ शालग्रामशिलायां येन पूजिता तुलसीदलैः ॥
१ सपारिजातमालाभिः पूज्यते सुरसद्मनि ॥ ६ ॥ सौ
धेनुकाब्दानुयो धानं वहते शैलनायकम् ॥ तेनोद्धृतु
भवेत्सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ ७ ॥ शालग्रामशि
लाविम्बं हत्याकोटिविनाशनम् ॥ स्मृतं संकीर्ति
तं ध्यातं पूजितं च नमस्कृतम् ॥ ८ ॥ अथ शालग्रा
मशिलायाः प्रकरणे दोषमाह ॥ पाद्मे ॥ शाल
ग्रामशिलापूजां विना योश्नाति किंचन । स चंडा हरि
१

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

लादिविष्टार्यां मा कल्पं जायते क्रमिः ॥ ९ ॥ स्कांदे ॥
देवर्षे किं बहूक्तेन शृणु मे निश्चितं वचः ॥ शालग्रा
मशिलामूर्त्तिः पूजनीया सदा द्विजैः ॥ १० ॥ अथ
जलस्थलभेदाद्द्विधा शालग्रामशिलालक्षणं ब्र
ह्माण्डपुराणे ॥ मूर्त्तयो हि द्विधा ज्ञेया जलस्थाः स्थ
लजास्तथा ॥ जलस्थाः कोमलाः स्निग्धाः स्थलस्थाः
परुषास्तथा ॥ ११ ॥ अथ पूज्य शालग्रामशिलाल
क्षणानि ज्योपारिजाते ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥
शृणु ब्रह्मन्प्रवक्ष्यामि शालग्रामस्थितिं हरिम् ॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

शा॰ मा॰ २

हरिस्तत्रास्मिन्नो नित्यं प्रादुर्भावैरनेकधा॥ २॥ लोकानुर्वि
विधाकारैर्लांछितं यच्च दृश्यते॥ चक्रांकितं हरेस्तापि
शालग्रामस्य लक्षणम्॥ ३॥ यथायथागमं विचार्यैवं गृही
तव्यं प्रयत्नतः॥ आदौ शिलां परीक्षेत ग्राह्याग्राह्यविचा
रतः॥ स्थिरासना सुवृत्ता च फलाकारा जवानना॥ कृ
ष्णा च पाण्डुरा पीता नीला श्यामा च शुक्लका॥ ५॥ क
पिला भा चैका याभा धूम्रा भा रक्ता पिंगला॥ एताः शुभाः
शिला ग्राह्या मिश्राश्चैव विशेषतः॥ ६॥ स्थिरासना
परिज्ञेयास्वस्था सनस्तु सुखप्रदा॥ सुवृत्तास्तु सदा प्रोक्ता
फलाकारा फलप्रदा॥ ७॥ जवानना च विज्ञेया वा

हरि॰ २

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

तथावैकल्यदायिनी ॥३॥

कैश्वर्यप्रदायिका ॥ कीर्त्तिभोगप्रदा कृष्णा पाण्डुरा पापहारिणी
पीता पुत्रप्रदा नित्यं लक्ष्मीः शान्तिप्रदायिनी ॥[illegible]॥ नीला बहु
दा ज्ञेया पैता सात्त्विकदायिनी ॥ [illegible] ॥ पुष्टिवृद्धिप्रदा श्या
मा ॥१९॥ नेत्र उन्मीलिने यस्याः स्थूलचक्रकमण्डलं ॥२०॥
कापिला व्याभवेन्मुद्रा ज्ञानैश्वर्यप्रदायिनी ॥ कामप्रदा
चक्रा चाभा दूर्वाभा च यशःप्रदा ॥२१॥ रक्ताः रोग्यप्र
दा नित्यं मिश्रा मिश्रफलप्रदा ॥ एवं लक्षणसंपन्ना पारम्पर्य
क्रमागता ॥२२॥ उत्तमा सा तु विज्ञेया गुरुदत्ता पितामहा
शालग्रामं स्व दृष्ट्वा अन्यैः सह विशोषनः ॥२३॥ पूर्वादेः पूर्व
कृष्णां तु दत्वा राध्य सदा दीक्षां ॥ द्वितीयास्येन संपुष्पा सा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

शा॰ श्रीलाचोत्तमोत्तमा॥ क्रयाक्रीतापरिज्ञेया मध्यमा योचिता
मा॰ धमा॥२४॥ अन्यान्यपशालग्रामाः शिलालक्षणानि। नत्रैवा
३ न्याज्यां शिलामतो वाचिमश्रृणुब्रह्मन्समाहितः। नियंत्री
क्रापरित्याज्या वहुचक्रा तथैवच॥ क्रूरापि संपरित्याज्या
स्फोटा रुक्षा तथैवच॥ कुरूपा निष्ठुरा रास्या करालावि
कराविका॥ कपिला विषमावर्त्ता व्यालास्यात्कोटरा त
था॥ आसने च चंचला भग्ना महास्थूला विगर्हिता॥ आस
ने सुषिरं यस्य चक्रे णैकेन संयुता॥ दृढ़ा वहुचक्रा चल
ग्नचक्रा प्यधो मुखी॥ क्रिडा दग्धा हुरक्ता च वृहच्चक्रा
विभीषणा। चक्रेणातत चक्रा च वहद्वक्रा प्रकीर्तिता॥ हरि॰
२५॥ वहुरेखासमायुक्ता भग्नचक्रा तथैवचा॥ दीर्घ ३

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

चक्रापरित्याज्यापङ्क्तिचक्राविशेषतः॥३०॥मस्तका
स्याश्चचिह्नाचवर्ज्याएताःसदाबुधैः॥ऊर्ध्वादृष्ट्या
समायुक्तास्फोटबुद्बुदसंयुता॥अचिराच्चकुर्वन्तीया
नियस्यालिङ्गंतुचक्रेनम॥सावृत्ताचेतिविज्ञेयावर्ज
नीयासदाबुधैः॥३१॥ऊर्ध्वप्रकृतिनाकारानिवृत्ता
निर्दिष्टास्मृता॥स्ववेष्टंचतुरीयामास्यधस्याःशुभादि
मा॥नस्मादधिकवक्त्राचकरालेतिप्रकीर्त्तिता॥वर्णो
योयाश्चतुर्थांशोयान्त्तीयांशासंयुक्ता
रश्मयाविकरालिका॥संवृत्ताह्यापरिज्ञेयावेष्टन
द्वाष्टभागतः॥व्यालास्याचाधिकेशयावृत्ताधिक्य

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

श्या० नुकोटरा॥ स्थूलात्वंगुष्टलेपाभा पूजकस्यांगुलेनतु। आये
मा० केतु महास्थूलानां गृहीतुनपूजयेत्॥ अधोमुखीत्वधस्या
४ स्या ऊर्द्ध्वास्या चापिनिन्दिता॥ तिर्यक्वक्त्रान्विता दद्यादु
मणां क्लेशसंयुतम्॥ क्रूरा रोगप्रदा नित्यं स्फोटा चायुर्वि
नाशिनी॥ वृत्ता चोर्द्ध्वगदा नित्यं दुःखदारिद्र्यदायिका
ऊर्द्ध्वपादेन्यदा प्रोक्ता निष्ठुरा पुत्रनाशिनी। अनास्या
मौर्व्यदा चैव वकरा लाभयदायिका॥ ऐहिकामुष्मिकं
हंति विकराला स्वभावतः॥ कपिला पातिहा नित्यं व्या
लास्याः पत्यनाशिनी॥ कोटरा पूजकं हन्ति तथा बंधु हरिः
विनाशिनी॥ आसने चलना नित्यं प्रवासप्रदायिनी

४

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

भग्नाधनहरानित्यंमहासूलाव्ययप्रदा। गर्हितापापदा
शोकाकीर्तिहाम्रुपिरा मता॥ एकचक्राकुलघ्नीस्या
मस्तकास्यापुत्रहा॥ दुर्दराकष्टदाज्ञेयावहुच
क्राभयप्रदा॥ ६३॥ वहुचिन्ताप्रदाहनुज्वालस्नाच
यप्रदाहिमा॥ अधोगतिप्रदाज्ञेयानष्टैवाधामुखी
तुया॥ वहुचक्राव्ययंहन्तियशोघ्नीवहुदेवका॥
पंक्तिचक्रापतिंहन्तिवृहच्चक्रागृहहदायी॥ त्राचि
हानिष्फलाज्ञेयानिराशाचप्रदायिनी॥ शेषा
तुगर्हिताशोका गृहीतुनपूजयेत्॥ ६६॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

शा॰
मा॰
५

एतान्यपि तु वचनानि सकामार्चनविषयाणि ॥ करा
लं विकरालं च तिर्यक्चक्रं विदिक्षु खमिन्माधुपके
न्यपूज्या आवर्जनीया यस्मान्निष्कामस्य न दुष्यति इ
ति ब्रह्माण्डपुराणोक्तेः ॥ अथ सूक्ष्मशालग्राम
मूर्तिमाहात्म्यम् ॥ पाद्मे शालग्रामशिलालक्ष
णमुक्त्वा । एवं लक्षणानामुक्तास्तु शालग्रामशिला
पुनः ॥ याश्चैतास्वपि सूक्ष्मास्तु ताः प्रशस्ततराः
स्मृताः ॥ ५८ ॥ यथा यथा शिला सूक्ष्मा महत्पुण्यं
तथा तथा । तस्मात्तां पूजयेन्नित्यं धर्मकामार्थसि
द्धये । तत्राप्यामलकीतुल्या सूक्ष्मा चातीव या भ

५

तस्यामेवसदाश्रस्मच्छ्रियासहवसाम्यहम्॥ अथलक्ष्मी
नृसिंहलक्षणानिनृसिंहपुराणे॥ वामपार्श्वेसमेच
कैकास्वचर्मसविन्दुके। लक्ष्मीनृसिंहआख्यातोमु
क्तिमुक्तिफलप्रदः॥५१॥ अन्नपानसमृद्धिश्च सर्व
सौभाग्यवर्द्धनः॥ ब्रह्मे॥ नरसिंहस्त्रिविंदुःस्यात्क
पिलःपंचविंदुकः। वामेशिरेषुचक्रेतु लक्ष्मीनर
हरिःस्मृतः॥ अथदधिवामनलक्षणम्॥ वर्त्तुलश्चा
तिह्रस्वश्चवामनःपरिकीर्त्तितः॥ अतसीपुष्पसंका
शो विंदुनोपरिभूषितः॥ योवामनाधिपोदेवः श्वेत
विन्दुयुतोशुभे॥ दधिवामनसंज्ञःस्याद्भूधान्य

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

पू॰ सुखप्रदः॥५४॥ अथ रामलक्ष्मणौ॥ वामे रामचंद्र
मा॰ स्तस्याग्रेधो दूर्वाभश्चक्रशोभनः। पृष्ठे दंडं तथा
६ पार्श्वे खड्गद्वयं समायुतः॥ अत्रापि सामान्यपरि
भाषया चक्रद्वयमेव ज्ञेयं॥५५॥ अथ सीताराम
6 लक्ष्मणौ॥ वक्ष्याम्यहं॥ एकस्मिन्नेव वदनश्चक्रो
वुद्बुदः। चापबाणांकुशाकं ध्वजं चामरसंयु
तः॥५६॥ वनमालाधरो देवः सीतारामः प्रकीर्ति
तः॥ सर्वसौभाग्यदः श्रीमान् सर्वत्रापि जयप्रदः॥
द्वारद्वये चतुश्चक्रं वामतः शैवचक्रवान्॥ बाण
तूणीरचापपाणिः सीतारामः प्रकीर्तितः॥५७॥ ६

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

सर्वसौभाग्यदाता सर्वत्र विजयप्रदः ॥ अथगोपाल
लक्षणम् ॥ ब्रह्माण्डे ॥ कृष्णोनातिकृशोन स्थूलोप्य
ङ्काभ्यां सुसमीर्मितः । वनमालायुतः ष्टष्टश्री वत्स
शुभलक्षणः ॥ दंडशृङ्गयुतः पार्श्वे वेणुनादाभिनामु
खे । सगोपाल इतिप्रोक्तो गोभूधान्यप्रदायकः ॥
६ ॥ अथलक्ष्मीनारायणलक्षणं ब्रह्माण्डे ॥
एकचक्रस्त्वपुच्छस्थ को वर्तुलः श्यामवर्णकः ॥ ध्व
जवज्राङ्कुशोपेतो मालायुक्तः सबिन्दुकः ॥ नाति
ह्रस्वो नच स्थूलो लक्ष्मीनारायणः स्मृतः ॥ नस्य

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

ग्रा
मा
७

दर्शनमात्रेण ह्यभीष्टफलमाप्नुयात् ॥ ६३ ॥ अनन्तानगोपा
ललक्षणम् ॥ ब्रह्माण्डे ॥ दीर्घाकारः कृष्णवर्णः साङ्कचक्रइति
भानतः ॥ स स्यादनन्तानगोपालः पुत्रपौत्रादिवृद्धिदः ॥ ६४
अथ दामोदरलक्षणम् ॥ पद्मब्रह्मयोः ॥ स्थूलो दामोदरो
ज्ञेयो ह्रस्वचक्रो भवेत्तथा ॥ सुखदेशेऽह्यपं चक्रं पूजितः सु
खदः सदा ॥ ६५ ॥ वैष्णवसंहितायां विशेषः ॥ दामोदर
नयास्थूलं मध्ये प्रतिष्ठितम् ॥ दूर्वाभद्वारसंकीर्णं
पीतरेखायुतं शुभम् ॥ ६६ ॥ अथ वासुदेवलक्षणम् ॥ आ
ग्नेये ॥ वासुदेवः सितोद्वारिशिलालग्नद्विचक्रकः ॥
अथानन्तलक्षणं पुराणसंग्रहे ॥ नानावर्णोऽनन्तः ॥
नागभोगेन चिह्नितः ॥ अनेकमूर्तिसंयुक्तः सर्वकामफल

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

प्रदः॥ प्रदक्षिणावर्त्तकृतवनमालाविभूषितः॥ ह्रस्वर्णायुतश्चातिधनधान्यसुखप्रदः॥ पूजनीयः प्रयत्नेन रक्षो स्निग्धश्च वर्तुलः॥ अनंतो मूर्द्धि चक्राढ्यः सर्वकामफलप्रदः॥ ॥
अथ संख्याविषमशालग्रामशिलादिपूजानिषेधः॥ पाद्मे॥
शालग्रामस्युगाः पूज्या युगेषु हि तयं नहि॥ अयुग्मा नैव पूज्यन्ते विषमेष्वेक एव हि॥ एकस्तु विषमोऽपि पूज्यश्च वन्यथा॥ वराहपुराणे विशेषः॥ गृहे लिंगद्वयं नार्च्यं शालग्रामद्वयं तथा॥
शक्तित्रयं तथा नार्च्यं गणेशत्रयमेव च॥ द्वौ शंखौ नार्चयेच्चैव भग्नां च प्रतिमां तथा॥ नार्चयेच्च तथा शुभ्रां व मत्स्यद्वादशार्कांनिकम्॥ गृहे ग्निदग्धा भग्नाश्च नार्च्याः पूज्यो व

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

शा वसुंधरे॥ एतासां पूजनान्नित्यं सुर्वं न प्राप्नुयान्नहि॥ शा
मा लग्रामशिलाभग्ना पूजनीया सचक्रका॥ ७५॥ अथ स्पर्शा सं
८ ख्या विशेषविशिष्टपूजा फलम्॥ शिलाद्वादशभो वैश्य
शालग्रामसमुद्भवाः॥ विधिवत्पूजिता येन तस्य पुण्यं
वदामि ते॥ कोटिद्वादशलिंगैस्तु पूजितैः स्वर्णपंकजैः
यत्स्याद्द्वादशकल्पेषु दिनेनैकेन तद्भवेत्॥ यः पुनः पूज
येज्जन्म्या शालग्रामशिलाशतम्॥ उपित्वा स हरेर्लो
के चक्रवर्त्ती प्रजायते॥ ७८॥ अथ स्पर्शपूजाधिका
रिनिर्णयः॥ स्कांदे॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशां सच्छूद्रा
णामथापि वा॥ शालग्रामाधिकारोस्ति न चान्येषां ८

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कदाचन॥ स्त्रियो वा यदि वा शूद्रा ब्राह्मणाः क्षत्रि
यादयः। पूजयित्वा शिलाचक्रं लभन्ते शाश्वतं प
दम्॥ ८०॥ स्त्रीभिः सच्छूद्रैश्च ब्राह्मणाद्यैर्वा पूजनं
कार्यम्॥ तथा पाद्मे॥ दीक्षानुक्रमेण तथा शूद्रैर्मंत्रपा
नविवर्जितैः॥ कर्तव्यं ब्राह्मणद्वारा शालग्रामशिला
र्चनम्॥ ८१॥ शूद्रपदं स्त्रीणामुपसंग्रहोप्यवसेयः॥
अथ निर्णयसिन्धौ॥ तत्र वाराहपाद्मयोः॥ गृहे लिंगद्वयं नार्च्यं
शालग्रामद्वयं तथा॥ द्वे चक्रे द्वारकायास्तु नार्च्ये सूर्यद्वयं तथा॥
शक्तित्रयं तथा नार्च्यं गणेशत्रयमेव च॥ द्वौ शंखौ नार्चयेच्चै
व भग्नां च प्रतिमां तथा॥ नार्चयेच्च तथा मत्स्यकूर्मादिदशकं ८

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

तरेग्निदग्धा मग्ना स्तुनार्चाः पूज्या वसुंधरे ॥ एतासां पूजनान्नित्यं शुद्धं गं
प्राप्नुयान्नरः ॥ सा विष्णुरालो ॥ ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रश्च पृथि
८ वीपते ॥ स्वयं तन्मयो विष्णुमाराधयति नान्यथा ॥ एवं गण्यं कपाला
नां ब्रह्मयज्ञो हि जन्मनां ॥ अग्निहोत्रसुराचीवसुंधा नित्यं भवेन्न स्पंरे
९ यकः ॥ अविभक्तान्नापि देवपूजा पृथक्कृतैर्व्यन्यथा ॥ स्त्रीणा
मनुपनीतानां शूद्राणां च जन्मेश्वर ॥ स्पर्शने नाधिकारोस्ति विष्णो
र्वा शंकरस्य च ॥ शालग्रामं न स्पृशेत् नुहि नयाणि वसुन्धरे ॥ स्त्री
शूद्रफलसंस्पर्शो वज्रस्पर्शाधिकामतः ॥ मोहाद्यः संस्पृशे
च्छूद्रस्तु पिद्धापि कदाचन ॥ स पचेन्नरके घोरे यावदाभूत
संप्लवम् ॥ यदि भक्तिर्भवेत्तस्य स्त्रीणां वापि वसुन्धरे ॥ दूरा
देवा स्पर्शान्मां ओंकारयेत्सु समाहितः इति वाराहोक्तेश्च ॥ विष्णुः

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

तत्र शालग्राम मात्र निषेधो न प्रतिमा दे ।। सर्ववर्णैस्तु संपूज्याः प्रतिमाः
सर्व देवताः ।। लिंगान्यपि तु पूज्यानि मत्तोभि :कल्पितान्यघा ।। शाल
ग्राम मयी मुद्रा सेव्यं नाय चक्र चूचित ।। वाराणस्यां यद्वाधिकं समम
नाघो जनत्रयं ।। वाराहे ।। म्लेच्छ देशे शुचौ वापि चक्रांकौ यत्र तिष्ठति
योजनानि तथा त्रीणि मम क्षेत्रं वसुन्धर ।। यो म्लेच्छ न लोत्समीपे तु म्लेच्छेना
नानीयतेऽन्तकं ।। सर्व मोक्षमवाप्नोति सत्यं सत्यं न चान्यथा ।। च
क्रांकमिथुनं पूज्यं नैकं चक्रांकमर्चयेत् ।। चक्रांकमिथुनात्सार्धं
शालग्राम प्रपूजयेत् ।। पंचायतन सान्निध्यान्नास्म लवोपदेवः पदा
घदर्शा स्ना ।। शंभो मध्यगतेन हरिं नहारमृद्व्याहरौ शौके रभास्येनाग
सुता रवौ हरगणपाजाविकास्यापिता ।। देव्यां विष्णु हरे भवक्रौ हर
ग्राल मवार दरे नेस्सो [illegible] पांक [illegible] शने विफल दावसा [illegible] हा निष्ट
रा: ।।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

शंकरभागतः ईशानकोणादारभ्य प्रदक्षिणमित्यर्थः ॥ अत्रादिस्व
रूपमुक्तं प्रयोगपारिजाते ॥ देवस्य मुखमारभ्य दिशं प्राचीं प्र
१० कल्पयेत् ॥ तदादि परिवाराणां मंगाद्यावरणस्थितिः ॥ अत्र त
त्र पाठः ॥ रविर्विनायकश्चंडी ईशो विष्णुस्तु पंचमः ॥ अनु
क्रमेणार्चयेत्तेषु स्वकं मेव महद्भयं ॥ तस्यापदार्चकस्यामिश्च
प्राचीप्रकाविवहातो ॥ वायौ ब्रह्म विमेदनदेवाः स्थाप्यास्तु ना
न्यथा ब्रह्मानुज्ञा स्यात्तः स्थाप्या गायत्रीमहितः प्रभुः ॥ चतुर्वर्ति
लप्याविष्णुः प्रतिष्ठाप्यः सावार्थीभिः ॥ भैरवश्चापि चतुर्वर्णैरंत्यजा
नां तथा मतः ॥ मातरः सर्वलोकेषु स्थाप्याः पूज्याः सुरोत्तम
लिंगगृहीयतेर्वापि संस्थाप्यं तु प्रयत्नतः ॥ शिवसर्वस्वमभ्यर्च्यो ॥
यस्तु पूजयते लिंगं देवादिमां जगत्पति ब्रात्यागः तत्रियो वैश्यः ॥
शूद्रो वामन्यगोयाग [illegible] साकानुतम फि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri